

ARTYKUŁY

Ryszard A. Stefański

Krąg podmiotów uprawnionych do zaskarżania postanowień o zaniechaniu ścigania karnego w świetle nowych uregulowań

Streszczenie

Przedmiotem artykułu są zmiany w zakresie podmiotów uprawnionych do wniesienia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego, wprowadzone ustawą z dnia 22 marca 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego. Autor omawia nowo określone podmioty, mianowicie osobę, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, jeżeli wskutek przestępstwa doszło do naruszenia jej praw (art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k.), instytucję państwową lub samorządową, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie (art. 306 § 1a pkt 2 k.p.k.), oraz osobę, która złożyła zawiadomienie o enumeratywnie wymienione przestępstwo, jeżeli postępowanie karne wszczęto w wyniku jej zawiadomienia, a wskutek tego przestępstwa doszło do naruszenia jej praw (art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k.). Analizuje warunki, które muszą spełnić ww. podmioty, by uzyskać to uprawnienie, i dokonuje ich wykładni.

I. Wprowadzenie

Ustawą z dnia 22 marca 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego¹ poszerzono krąg podmiotów uprawnionych do wniesienia zaża-

¹ Dz. U. z 2013 r., poz. 480.

lenia na postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego.

Dodatkowo uprawnienie do zaskarżania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego zostało przyznane osobie, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, pod warunkiem, że wskutek przestępstwa doszło do naruszenia jej praw (art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k.), a do zaskarżenia postanowienia o umorzeniu dochodzenia lub śledztwa – instytucji państwowej lub samorządowej, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie (art. 306 § 1a pkt 2 k.p.k.), oraz osobie, która złożyła zawiadomienie o enumeratywnie wymienionych przestępstwach, jeżeli postępowanie karne wszczęto w wyniku jej zawiadomienia, a wskutek tego przestępstwa doszło do naruszenia jej praw (art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k.).

Celem tych zmian – jak zaznaczono w uzasadnieniu projektu tej ustawy – jest umożliwienie zaskarżenia postanowień o zaniechaniu ścigania osobom zawiadamiającym o przestępstwie, które nie mają statusu pokrzywdzonego, a są bezpośrednio zainteresowane wszczęciem i prowadzeniem postępowania karnego, gdyż przestępstwo narusza ich prawa, a także osobom, które mogłyby zostać uznane za pokrzywdzonych w toku dalszych podjętych już w postępowaniu czynności². W ten sposób rozszerzeniu uległy prawa osób, które nie są pokrzywdzonymi, ale złożyły zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa, zaś ich prawa zostały naruszone.

Wprawdzie art. 306 k.p.k. dotyczy postanowień o odmowie wszczęcia lub umorzeniu śledztwa, lecz – zgodnie z art. 325a § 2 k.p.k. – ma zastosowanie także do takich postanowień dotyczących dochodzenia.

Propozycję poszerzenia kręgu podmiotów uprawnionych do zaskarżania postanowień o zaniechaniu ścigania zawierał wcześniej poselski projekt ustawy z dnia 17 lipca 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego³, który przyznawał takie prawa osobom zawiadamiającym o przestępstwie. Według proponowanego art. 306 § 1a k.p.k.: „W sprawach o przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego, o których mowa w art. 222–231 kodeksu karnego, w sprawach o przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów, o których mowa w art. 270–277 k.k., w sprawach przeciwko mieniu, o których mowa w art. 278–295 k.k., oraz w sprawach o przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu, o których mowa w art. 296–309 k.k., prawo do złożenia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa lub jego umorzenie przysługuje także osobom, które przestępstwo ujawniły lub wystąpiły o wszczęcie postępowania”. Nie stał się jednak obowiązującym prawem, lecz jego treść została częściowo przejęta do obecnego art. 306 k.p.k.

² Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (druk sejmowy nr 604).

³ Sejm VI kadencji, druk nr 2425.

W toku prac legislacyjnych podnoszono, że prawa osób niebędących stronami w dostateczny sposób zabezpiecza art. 302 k.p.k.⁴. Podkreślano, że „zrezygnowanie z założenia, że jedynie pokrzywdzony i instytucja państwowa, samorządowa lub społeczna może dokonywać powyższych czynności i przyznanie tego uprawnienia również osobie składającej zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa, której prawa zostały jedynie pośrednio naruszone, może prowadzić do instrumentalnego traktowania organów postępowania przez osoby składające zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa”⁵. Jest to stanowisko niesłuszne, gdyż brak wyraźnego przyznania prawa do zaskarżania postanowień o zaniechaniu ścigania osobom, które złożyły zawiadomienie o przestępstwie, w istotny sposób uniemożliwiało im dochodzenie niekiedy naruszonych praw.

II. Podmioty uprawnione do zaskarżenia postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego

Na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego – na podstawie art. 306 § 1 k.p.k. – zażalenie przysługuje: 1) pokrzywdzonemu, 2) instytucji państwowej, samorządowej lub społecznej, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, 3) osobie, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, jeżeli wskutek przestępstwa doszło do naruszenia jej praw. W dotychczasowym stanie prawnym uprawnienie to posiadał pokrzywdzony oraz instytucja państwowa, samorządowa lub społeczna, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie. *Novum* jest przyznanie tego uprawnienia osobie, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, z tym, że tylko wówczas, gdy wskutek przestępstwa doszło do naruszenia jej praw (art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k.). W toku procesu legislacyjnego pozytywnie oceniono propozycję przyznania każdemu podmiotowi, który złożył zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa prawa do zaskarżenia postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego⁶.

W literaturze brak uprawnienia do zaskarżenia decyzji o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego przez każdego zawiadamiającego o przestępstwie uznano za stan wysoce niepożądany, wskazując na

⁴ Uwagi dotyczące projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego z dnia 25 lipca 2012 r., sygn. KRP 001/513/12, s. 2–3, do druku sejmowego nr 604, <http://orka.sejm.gov.pl>; pismo Prokuratora Generalnego z dnia 10 sierpnia 2012 r., nr PGVII G025/220/12, s. 2, do druku sejmowego nr 604, <http://orka.sejm.gov.pl>.

⁵ Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 5 września 2012 r. w przedmiocie poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, s. 2, do druku sejmowego nr 604, <http://orka.sejm.gov.pl>.

⁶ S. Steinhorn, Opinia prawna na temat projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego z dnia 15 października 2012 r. (druk sejmowy nr 604), s. 12.

konieczność ingerencji ustawodawcy w kierunku wyposażenia we wskazane uprawnienie każdego, kto składa zawiadomienie o przestępstwie, nie licząc pokrzywdzonego. Podkreślano, że racjonalnie nie da się wytłumaczyć sytuacji, w której uprawnienie takie posiada instytucja społeczna, a nie ma go inna osoba, chociaż na obu ciąży społeczny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie⁷.

W doktrynie, w poprzednim stanie prawnym, przyznawano osobie, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, uprawnienie do zaskarżenia postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia, uzasadniane tym, że „odmówienie takiej osobie uprawnienia do złożenia zażalenia w trybie art. 306 § 1 k.p.k. byłoby niczym nieuzasadnione, zwłaszcza że *expressis verbis* przyznano jej prawo złożenia zażalenia na bezczynność organów ścigania na podstawie art. 306 § 3 k.p.k.”⁸. Jednak była to interpretacja trudna do zaakceptowania jako pozostająca w sprzeczności z treścią art. 306 § 1 k.p.k., który w sposób wyczerpujący wymieniał podmioty posiadające takie uprawnienia.

Przyznanie tej osobie uprawnienia do wniesienia zażalenia – zgodnie z art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k. – jest uzależnione od:

- 1) złożenia przez nią zawiadomienia o przestępstwie,
- 2) naruszenia jej praw wskutek tego przestępstwa.

1. Złożenie zawiadomienia o przestępstwie

Warunek złożenia zawiadomienia o przestępstwie wynika ze wskazania w art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k., że uprawnienie to przysługuje *verba legis* „osobie wymienionej w art. 305 § 4”. W przepisie tym zaś jest mowa o osobie, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie.

Osobą, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, jest każda osoba, które zawiadomiła prokuratora lub Policję albo każdy inny organ ścigania o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu. Wprawdzie w art. 304 § 1 k.p.k. jest mowa tylko o prokuratorze i Policji, lecz podstawę prawną do rozszerzenia tej możliwości na inne organy stanowi art. 312 k.p.k., w myśl którego uprawnienia policji przysługują także organom Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Służby Celnej oraz Centralnego Biura Antykorupcyjnego, w zakresie ich właściwości, oraz innym organom przewidzianym w przepisach szczególnych. Innymi organami są te, które posiadają uprawnienia do prowadzenia dochodzeń z mocy ustawy, tj.:

⁷ T. R a z o w s k i, Podmioty uprawnione do wniesienia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego, Prok. i Pr. 2007, nr 6, s. 53, 58 oraz 59–60. Zob. też A. B a j, O potrzebie przyznania prawa do zażalenia każdemu podmiotowi zawiadamiającemu o przestępstwie, Prokurator 2010, nr 1–2, s. 95–96.

⁸ Por. P. H o f m a ń s k i, S. Z a b ł o c k i, Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych, Kraków 2006, s. 454.

- strażnik leśny, nadleśniczy, zastępca nadleśniczego, inżynier nadzoru, leśniczy i podleśniczy, jeżeli przedmiotem przestępstwa jest drewno pochodzące z lasów stanowiących własność Skarbu Państwa (art. 47 ust. 2 pkt 7 i art. 48 ustawy z dnia 29 września 1991 r. o lasach⁹);
- Strażnik Państwowej Straży Łowieckiej o przestępstwa, których przedmiotem jest zwierzyna (art. 39 ust. 2 pkt 7 ustawy z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie¹⁰).

Uprawnienia takie przysługują na mocy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie określenia organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, jak również zakresu spraw zleconych tym organom¹¹:

- organom Inspekcji Handlowej w sprawach o ujawnione przez nie w czasie przeprowadzania kontroli przestępstwa określone w art. 43 ust. 1 i 2 oraz w art. 453 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi¹² oraz w art. 38 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej¹³;
- organom Państwowej Inspekcji Sanitarnej w sprawach o przestępstwa określone w art. 96–99 ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia¹⁴, w art. 14 ust. 3 ustawy z dnia 30 marca 2001 r. o kosmetykach¹⁵ oraz w art. 34, art. 34b, art. 34c, art. 34d i art. 34f ustawy z dnia 11 stycznia 2001 r. o substancjach i preparatach chemicznych¹⁶;
- urzędom skarbowym i inspektorom kontroli skarbowej w sprawach o przestępstwa z art. 77, art. 78 ust. 1 i art. 79 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości¹⁷;
- Prezesowi Urzędu Komunikacji Elektronicznej o przestępstwa określone w art. 208 ust. 1 ustawy z dnia 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne¹⁸.

Osoba, która złożyła zawiadomienie do jednego z tych organów, nie traci statutu osoby składającej zawiadomienie o przestępstwie w wypadku, gdy zawiadomienie o przestępstwie skierowała do organu nieuprawnionego do

⁹ Dz. U. z 2011 r., Nr 12, poz. 59 ze zm.

¹⁰ Dz. U. z 2005 r., Nr 127, poz. 1066 ze zm.

¹¹ Dz. U. Nr 108, poz. 1019 ze zm.

¹² Dz. U. z 2012 r., poz. 1356 ze zm.

¹³ Dz. U. z 2009 r., Nr 151, poz. 1219 ze zm.

¹⁴ Dz. U. Nr 171, poz. 1225 ze zm.

¹⁵ Dz. U. Nr 42, poz. 473 ze zm.

¹⁶ Dz. U. Nr 11, poz. 84, ze zm.

¹⁷ Dz. U. z 2002 r., Nr 76, poz. 694 ze zm.

¹⁸ Dz. U. 171, poz. 1800 ze zm.

prowadzenia postępowania przygotowawczego o tego rodzaju przestępstwo, gdyż ten jest zobowiązany do przekazania go organowi właściwemu. W wypadku gdy zawiadomienie o przestępstwie dotyczy czynu, co do którego postępowanie ma być prowadzone w formie osobistego śledztwa przez prokuratora i zostało skierowane do innego organu postępowania przygotowawczego, organ, do którego ono wpłynęło, przekazuje je wraz z zebranymi materiałami prokuratorowi (art. 304 § 3 k.p.k.).

Chodzi o zawiadomienie nie o jakimkolwiek przestępstwie, a wyłącznie o ściganym z oskarżenia publicznego. Co do tego może rodzić się wątpliwość, skoro art. 305 § 4 k.p.k., do którego odsyła art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k., nie zawiera takiego ograniczenia, stanowiąc ogólnie o zawiadomieniu o przestępstwie. Za takim zawężeniem przestępstw przemawia wykładnia systemowa wewnętrzna. Poprzedzające art. 306 k.p.k. przepisy, poczynając od art. 303 k.p.k., zawierają regulacje dotyczące przestępstw ściganych z urzędu i logiczne jest, że także art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k. dotyczy tego rodzaju przestępstw. Ponadto, w razie uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa ściganego z oskarżenia, pokrzywdzony nie składa zawiadomienia, a skargę ustną lub pisemną, którą Policja jest obowiązana przyjąć i przekazać – po ewentualnym zabezpieczeniu dowodów – sądowi (art. 488 § 1 k.p.k.). Tak samo trzeba postąpić z informacją przekazaną Policji przez inną osobę o popełnieniu takiego przestępstwa. Absurdem było traktowanie jej inaczej niż informacji pochodzącej od pokrzywdzonego, a mianowicie jako zawiadomienia o przestępstwie.

Osoba składającą zawiadomienie o przestępstwie nie musi być pokrzywdzonym, ani osobą, której nawet w sposób pośredni zostały naruszone dobra prawne. Może nią być osoba, która przypadkowo dowiedziała się o popełnieniu przestępstwa i, spełniając społeczny obowiązek, zawiadamia organ ścigania o tym fakcie.

Składającym zawiadomienie o przestępstwie w rozumieniu art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k. jest też osoba dokonująca samooskarżenia, której organ procesowy nie daje wiary i odmawia wszczęcia postępowania przygotowawczego¹⁹.

Nieistotna jest forma, w jakiej zostaje złożone zawiadomienie. Kodeks postępowania karnego nie stawia bowiem żadnych wymogów co do jego formy (art. 304). Zawiadomienie o przestępstwie może być sporządzone na piśmie lub złożone ustnie do protokołu. Wprawdzie spisania protokołu – zgodnie z art. 143 § 1 pkt 1 k.p.k. – wymaga przyjęcie ustnego zawiadomienia o przestępstwie, lecz nie oznacza to, że nie jest możliwe wykonanie tego na piśmie. Przepis ten należy rozumieć w ten sposób, że nakazuje spisanie protokołu tylko w wypadku, gdy osoba zgłosi się do organu ścigania i ustnie

¹⁹ M. Klejnowska, Zawiadomienie organu ścigania o popełnieniu własnego przestępstwa, ZN URz. 2005, nr 3, s. 159–181; S. Stachowiak, Źródła informacji o popełnionym przestępstwie w polskim postępowaniu karnym, Prok. i Pr. 2005, nr 2, s. 31.

poinformuje o popełnieniu przestępstwa²⁰. Jest nim też wspólny protokół z przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie i przesłuchania w charakterze świadka osoby zawiadamiającej (art. 304a k.p.k.).

Wątpliwości może budzić kwestia, czy osobą składającą zawiadomienie o przestępstwie jest autor pisma anonimowego. Wynikają one z faktu, że anonim – z jednej strony – może być podstawą wszczęcia śledztwa lub dochodzenia, a z drugiej – nie wydaje się postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego w razie uznania, że zawarte w nim okoliczności nie uzasadniają podejrzania popełnienia przestępstwa. Stosownie do § 139 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 marca 2010 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury²¹ wszczęcie śledztwa albo dochodzenia na skutek anonimowego zawiadomienia może nastąpić po uprzednim sprawdzeniu przytoczonych w nim okoliczności, z tym że w razie niepotwierdzenia się okoliczności wskazanych w treści anonimowego zawiadomienia pozostawia się je bez biegu i bez wydawania postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia.

W literaturze kwestia ta jest sporna. Wyrażane są poglądy, że pismo anonimowe:

- nie jest zawiadomieniem o przestępstwie, gdyż w świetle art. 393 § 2 k.p.k., zezwalającego na odczytanie zawiadomienia o przestępstwie, nie jest ono dokumentem procesowym, gdyż takie powinno czynić zadość art. 119 § 1 k.p.k. i zawierać m.in. podpis²²;
- błędnie jest utożsamiane z zawiadomieniem o przestępstwie²³;
- jest zawiadomieniem o przestępstwie, różniącym się od pozostałych zawiadomień jedynie tym, że jego autor nie jest znany, argumentując, że § 95 (ob. – § 139) Reg. prok. wprost nazywa anonim zawiadomieniem o przestępstwie. Konsekwencją tego jest uznanie, że jeśli dane w nim zawarte nie zostaną pozytywnie zweryfikowane, konieczne jest wydanie postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia, a ze

²⁰ T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz, Warszawa 2008, s. 346; Z. Banasiak, Przyjęcie zawiadomienia o przestępstwie publicznoskargowym w praktyce policyjnej, Prok. i Pr. 2008, nr 2, s. 109.

²¹ Dz. U. Nr 49, poz. 296.

²² P. Filipiak, Anonim jako źródło informacji o przestępstwie, Problemy Prawa Karnego 1994, nr 20, s. 23.

²³ R. Kmiecik, Czynności sprawdzające a czynności sprawdzenia „własnych informacji”, Prok. i Pr. 2005, nr 10, s. 44; J. Łupiński, Odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego, Prok. i Pr. 2007, nr 5, s. 130.

- względu na nieujawnienie tożsamości zawiadamiającego nie zostanie mu doręczony odpis postanowienia²⁴;
- jest szczególną kategorią zawiadomień²⁵.

Uznanie pisma anonimowego za zawiadomienie o przestępstwie jest trudne do zaakceptowania. Z art. 307 § 1 i 3 k.p.k. wynika, że zawiadomieniem o przestępstwie jest informacja o popełnieniu przestępstwa, pochodząca od znanego podmiotu. Skoro zgodnie z tym przepisem można żądać uzupełnienia danych zawartych w zawiadomieniu o przestępstwie (§ 1) lub ich uzupełnienie może nastąpić przez przesłuchanie w charakterze świadka osoby zawiadamiającej, to oczywiste jest, że musi ona być znana organowi ścigania. Ponadto, art. 305 § 4 k.p.k. nakazuje o wszczęciu, odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania zawiadomić osobę, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, co jest niemożliwe – ze względu na brak adresata – w wypadku złożenia pisma anonimowego. Z faktu użycia w § 139 Reg. prok. określenia „zawiadomienie” nie sposób budować koncepcji, że pismo anonimowe ma charakter zawiadomienia, gdyż po pierwsze, w przepisie tym nie ma dookreślenia, że chodzi o zawiadomienie o przestępstwie; po drugie, brak tego uszczegółowienia oznacza, że zgodnie z językowym znaczeniem tego terminu chodzi o poinformowanie o przestępstwie²⁶. Gdyby przepis ten regulował zawiadomienie o przestępstwie w znaczeniu używanym przez kodeks postępowania karnego, to nic nie stało na przeszkodzie, by użyto w nim zwrotu „zawiadomienie o przestępstwie”. Słusznie wskazuje się w doktrynie, że użycie słowa „zawiadomienie” jest niefortunne²⁷. O tym, że w przepisie tym nie chodzi o zawiadomienie o przestępstwie, świadczy wskazany w nim sposób postępowania z pismem anonimowym przez organ procesowy. Otóż, w razie niepotwierdzenia się okoliczności wskazanych w treści anonimowego zawiadomienia pozostawia się je bez biegu i bez wydawania postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia (§ 139 *in fine* Reg. prok.). Tymczasem, art. 305 § 1 k.p.k. nakazuje organowi ścigania niezwłocznie po otrzymaniu zawiadomienia o przestępstwie wszczęcie postępowania przygotowawczego bądź odmowę jego wszczęcia. Traktowanie pisma anonimowego jako zawiadomienia o przestępstwie nakazywałoby uznać sprzeczność uregulowania regulaminu z tym przepisem, co jest trudne do wykazania.

²⁴ K. Dudka, Anonim a wszczęcie postępowania karnego, Prok. i Pr. 2005, nr 4, s. 59; B. Szyprowski, Postępowanie sprawdzające w procesie karnym, Prok. i Pr. 2007, nr 7–8, s. 175.

²⁵ S. Stachowiak, Źródła informacji..., s. 30.

²⁶ „Zawiadomienie” oznacza „poinformowanie kogoś o czymś, oficjalne pismo informujące o czymś” – Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny, pod red. H. Zgórkowej, t. 49, Poznań 2004, s. 29.

²⁷ R. Kmiecik, Anonim informacyjny a odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego, Prok. i Pr. 2007, nr 11, s. 7.

Pismo anonimowe zawierające informacje o popełnionym przestępstwie trzeba traktować jako informację własną organu ścigania²⁸. Pismo takie może przekształcić się w zawiadomienie o przestępstwie w wypadku ustalenia jego autora; wówczas pismo to staje się imienne²⁹. Zasadnie przyjmuje się w literaturze, że zawiadomienie anonimowe, jeśli zainteresowany wykaże, że był jego autorem, czyni zadość obowiązkowi prawnemu zawiadomienia o przestępstwie³⁰.

Ze względu na to, że nie wydaje się postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego w razie niepotwierdzenia informacji zawartych w anonimie, wskazujących na uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, nie wchodzi w grę uprawnienie z art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k., bowiem nie ma przedmiotu zaskarżenia.

2. Naruszenie praw osoby, składającej zawiadomienie o przestępstwie wskutek przestępstwa

Warunkiem nabycia uprawnienia do zaskarżenia postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego przez osobę, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, jest naruszenie jej praw przez przestępstwo. Podkreślenie, że naruszenie praw ma być wynikiem przestępstwa, wyłącza z zakresu podmiotów, które posiadają to uprawnienie, osoby doznające naruszenia praw samym postanowieniem. Taki szeroki zakres przewidywał projekt omawianej noweli, według którego uprawnienie to miało przysługiwać „osobie zawiadamiającej o popełnieniu przestępstwa, której prawa zostały naruszone”³¹, a więc niezależnie od tego, czy prawa te zostały naruszone przez przestępstwo, czy samo postanowienie.

W art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k. nie jest *expressis verbis* wyartykułowane, że naruszenie jej praw ma być wynikiem przestępstwa, o którego popełnieniu złożyła zawiadomienie. Zawężenie możliwości skarżenia przez osobę składającą zawiadomienie o przestępstwie jedynie do postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego wskazuje, że sytuacja taka mo-

²⁸ Tak też R. Poniowski, Informacja o przestępstwie a wszczęcie postępowania karnego, NP. 1983, nr 7–8, s. 79.

²⁹ R. Kmiecik, Anonim informacyjny..., s. 8–9.

³⁰ J. Bafia, L. Hochberg, M. Siewierski, Ustawy karne PRL. Komentarz, Warszawa 1967, s. 40; R. Wolny, Anonim jako podstawa wszczęcia postępowania karnego, NP 1969, nr 6, s. 966; W. Posnow, Prawny obowiązek pokrzywdzonego zawiadomienia o przestępstwie, Acta Universitatis Wratislaviensis, seria „Prawo” 1990, s. 91; B. Gronowska, Ochrona uprawnień pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym. Zagadnienia karnoprocesowe i wiktymologiczne, Toruń 1989, s. 32; R. A. Stefański, (w:) J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S. M. Przyjemski, R. A. Stefański, S. Zabłocki, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, pod red. Z. Gostyńskiego, t. II, Warszawa 2004, s. 328.

³¹ Art. 1 pkt 2 projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (druk sejmowy nr 604), <http://orka.sejm.gov.pl>.

że mieć miejsce tylko wówczas, gdy naruszenie jej praw jest wynikiem przestępstwa, o którym zawiadamiała. Musi istnieć *inunctim* między przestępstwem określonym w zawiadomieniu o przestępstwie a naruszeniem jego praw. O tym, czy składający zawiadomienie o przestępstwie może zaskarżyć postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego rozstrzyga relacja nie między treścią tej decyzji a sferą praw tej osoby, lecz między przestępstwem, którego dotyczy postanowienie a prawami skarżącego. Na taki związek wskazuje fakt, że poselski projekt przyznawał to uprawnienie „osobie zawiadamiającej, której prawa zostały naruszone”³². W stanowisku Prokuratora Generalnego trafnie podkreślono, że z treści tej nie wynika, „jakim działaniem miałyby zostać naruszone prawa takiej osoby – wydaniem postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa lub o jego umorzeniu, czy też może samym przestępstwem”³³. Wskazanie *expressis verbis* w art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k., że naruszenie praw ma wynikać z przestępstwa, usunęło tę wątpliwość.

Pojęcie „naruszenie praw” jest nieostre i może stwarzać w konkretnym wypadku trudności w ustaleniu, że rzeczywiście doszło do spełnienia tego warunku. Nie można stawiać znaku równości między tym określeniem a naruszeniem dobra prawnego, o którym mowa w art. 49 § 1 k.p.k., bowiem użycie przez ustawodawcę innego pojęcia świadczy o zamiarze objęcia tym przepisem innych sytuacji. Wprawdzie z uzasadnienia projektu ustawy wynika, że projektodawcy mieli na myśli osobę „pośrednio pokrzywdzoną” przestępstwem, tj. osobę, której dowolne dobro prawne zostało pośrednio naruszone lub zagrożone przez popełnione przestępstwo, lecz w toku prac legislacyjnych trafnie podkreślano, że użycie zwrotu „naruszenie praw”, a nie dobra prawnego, ma służyć odróżnieniu osoby pokrzywdzonej od osoby składającej zawiadomienie³⁴.

Pojęcie osoby, której prawa zostały naruszone, występuje w kodeksie postępowania karnego w kilku przepisach, a mianowicie:

- art. 138 k.p.k. nakłada na osobę, której prawa zostały naruszone, obowiązek wskazywania adresu do doręczeń w kraju;
- art. 236 k.p.k. przyznaje prawo wniesienia zażalenia na postanowienie dotyczące przeszukania, zatrzymania rzeczy i w przedmiocie dowodów

³² Art. 1 pkt 2 projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego dodawał do arat. 306 § 1a w brzmieniu „Prawo do złożenia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa lub o jego umorzeniu przysługuje również osobie zawiadamiającej o popełnieniu przestępstwa, której prawa zostały naruszone. Zdanie drugie § 1 stosuje się odpowiednio”.

³³ Pismo Prokuratora Generalnego z dnia 10 sierpnia 2012 r., nr PG VII G025/220/12, s. 2, do druku sejmowego nr 604, <http://orka.sejm.gov.pl>.

³⁴ Wypowiedź naczelnika wydziału w Ministerstwie Sprawiedliwości MS M. Kowala na posiedzeniu Komisji Nadzwyczajnej ds. zmian w kodyfikacjach w dniu 24 stycznia 2013 r., Biuletyn nr 1419/VII, <http://orka.sejm.gov.pl>.

rzeczowych oraz na inne czynności osobom, których prawa zostały naruszone;

- art. 589n § 3 k.p.k. stanowi, że osoba, której prawa zostały naruszone, ma prawo zaskarżyć postanowienie w przedmiocie wykonania orzeczenia o zatrzymaniu dowodów lub mające na celu zabezpieczenie mienia;
- w myśl art. 611fx § 1 k.p.k. w posiedzeniu dotyczącym przepadku ma prawo wziąć udział osoba, której prawa mogą zostać naruszone przez wykonanie orzeczenia.

Zwrot „naruszenie prawa” zawarty jest w art. 302 § 1 i 2 oraz art. 425 § 3 k.p.k. Pierwszy przepis upoważnia osoby niebędące stronami do wniesienia zażalenia na postanowienia lub zarządzenia naruszające ich prawa (§ 1), a stronom i osobom niebędącym stronami przyznaje zażalenie na czynności inne niż postanowienia i zarządzenia naruszające ich prawa (§ 2), drugi – warunkuje wniesienie środka odwoławczego od tego by rozstrzygnięcie lub ustalenia naruszyły prawa lub szkodziły interesom odwołującego się (*gravamen*).

Interpretując zawarty w art. 306 § 1 pkt 2 k.p.k. zwrot „naruszenie praw” osoby, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, trzeba nadać mu – zgodnie z zakazem wykładni homonimicznej, zakazującej nadawania tym samym zwrotom różnych znaczeń³⁵ – takie samo znaczenie, jakie ma w powołanych wyżej przepisach. Z faktu rozróżnienia w art. 425 § 3 k.p.k. naruszania prawa i szkodenia interesom odwołującego się należy wyprowadzić wniosek, że zakresem naruszenia praw nie można objąć naruszenia interesów.

W wypadku, gdy mowa jest jedynie o naruszeniu praw, nie może to oznaczać tego samego, co łącznie mieści się w określeniu „naruszenie praw” i „szkodzenie interesom” w rozumieniu art. 425 § 3 k.p.k.³⁶. W związku z tym przyjmuje się w doktrynie, że *gravamen* w art. 302 § 1 i 2 k.p.k. ma węższy zakres³⁷. „Szkodzenie interesom” w rozumieniu art. 425 § 3 k.p.k. dotyczy niekorzystnego wpływu decyzji na interesy skarżącego, które zasługują na ochronę prawną. Mogą to być interesy ściśle prawne (materialne, procesowe), a także majątkowe oraz dotyczące pewnych aspektów życiowej i społecznej sytuacji skarżącego³⁸.

Trafnie Sąd Najwyższy przyjął, że „Na podstawie art. 302 k.p.k. «osobie podejrzanej» jako niebędącej stroną w postępowaniu przygotowawczym

³⁵ L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006, s. 104.

³⁶ W. Grzeszczyk, *Praktyczne aspekty gravamen w procesie karnym*, *Prok. i Pr.* 2008, nr 11, s. 11; M. Syta, *Gravamen jako przesłanka zażalenia w postępowaniu przygotowawczym*, *Prok. i Pr.* 2004, nr 4, s. 44.

³⁷ S. Steinborn, (w:) J. Grajewski, L. K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz LEX*, t. II, Warszawa 2013, s. 39.

³⁸ W. Grzeszczyk, *Praktyczne aspekty gravamen...*, s. 11; M. Syta, *Gravamen...*, s. 44; S. Steinborn, (w:) J. Grajewski, L. K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks...*, s. 39.

przysługuje zażalenie na postanowienia i zarządzenia (§ 1) oraz na czynności inne niż postanowienia i zarządzenia (§ 2), pod warunkiem jednak, że naruszają one jej prawa, a nie jej interesy, co możliwe jest jedynie w wyniku przekroczenia uprawnień lub niedopełnienia obowiązków przez organ procesowy³⁹. Niesłusznie jednak organ ten uzależnił stwierdzenie naruszenia praw od przekroczenia uprawnień lub niedopełnienia obowiązków przez organ procesowy. Spełnienie tego warunku – jak słusznie podkreśla się w literaturze – wiązałoby się z potrzebą wykazania, że prowadzący postępowanie funkcjonariusz publiczny dopuścił się co najmniej przewinienia dyscyplinarnego, polegającego na przekroczeniu uprawnień lub niedopełnieniu obowiązków przy wydaniu decyzji procesowej⁴⁰.

Naruszenie praw w rozumieniu art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k. – jak już wykazano – jest komponentem instytucji *gravamen* (art. 425 § 3 k.p.k.). Uzasadnione jest zatem uwzględnienie poglądów wypowiedzianych na tle art. 425 § 3 k.p.k. dla interpretacji naruszenia praw, o których mowa w art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k. Ze względu na to, że ustawa uzależnia przyznanie prawa wniesienia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania od naruszenia prawa skarżącego w wyniku przestępstwa, odwołujący – inaczej niż w innych wypadkach wnoszenia środka odwoławczego⁴¹ – musi wykazać, że przestępstwo, o którym zawiadomił organ ścigania, narusza jego prawa.

W zwrocie „naruszenie praw” nie chodzi o prawo obowiązujące, a więc prawo w znaczeniu przedmiotowym, np. prawo karne, cywilne, ale podmiotowym⁴². Pojęcie „naruszenia praw – jak słusznie zauważył Sąd Najwyższy – odnosić należy do całokształtu funkcjonowania w życiu społecznym podmiotu odwołującego się, a więc nie tylko prawa karnego, ale także w obszarach prawa cywilnego, administracyjnego czy w sferze ekonomicznej⁴³. Błędnie w literaturze na gruncie art. 302 § 1 i 2 k.p.k. wskazuje się, że chodzi o naruszenie prawa w ujęciu ogólnym, co oznacza naruszenie prawa zarówno materialnego (karnego, cywilnego, administracyjnego), jak i procesowego, poprzez wadliwe zastosowanie albo niesłuszne niezastosowanie określonych przepisów⁴⁴.

³⁹ Postanowienie SN z dnia 22 lipca 2004 r., sygn. WZ 49/04, OSNKW 2004, nr 10, poz. 93.

⁴⁰ A. Cz a p i g o, Osoba podejrzana jako podmiot uprawniony do wniesienia zażalenia na postanowienie o umorzeniu postępowania przygotowawczego, WPP 2009, nr 2, s. 49.

⁴¹ M. P ł a c h t a, *Gravamen...*, s. 99; Z. D o d a, *Zażalenie...*, s. 138; W. G r z e s z c z y k, *Praktyczne aspekty gravamen...*, s. 7–8; M. S y t a, *Gravamen...*, s. 38.

⁴² R. K m i e c i k, Głosa do postanowienie SN z dnia 18 lipca 2000 r., sygn. IV KZ 63/00, OSP 2001, nr 1, s. 30.

⁴³ Postanowienie SN z dnia 19 maja 2011 r., sygn. I KZP 2/11, OSNKW 2011, nr 6, poz. 47.

⁴⁴ Z. D o d a, *Zażalenie...*, s. 148; W. G r z e s z c z y k, *Praktyczne aspekty gravamen...*, s. 11; M. S y t a, *Gravamen...*, s. 44. Tak na gruncie art. 424 § 3 k.p.k. także S. S t e i n b o r n, (w:) J. G r a j e w s k i, L. K. P a p r z y c k i, S. S t e i n b o r n, *Kodeks postępowania karnego. Ko-*

Chodzi o całokształt uprawnień osoby składającej zażalenie. Zakresu uprawnień nie można ograniczyć wyłącznie do praw podmiotowych, lecz stanowią one ważny element. Prawem podmiotowym jest przyznana i zabezpieczona przez normy prawa cywilnego oraz wynikająca ze stosunku prawnego możliwość postępowania w określony sposób. Jest sferą możliwości postępowania w określony sposób. Istnieje zarówno wtedy gdy zostały podjęte działania stanowiące realizację treści tego prawa, jak i wówczas, gdy nie zostały podjęte jakiegokolwiek działania przez uprawnionego⁴⁵. Źródłem prawa podmiotowego są normy prawne, które ustanawiają sferę możliwości postępowania i określają jej granice. Prawo podmiotowe określa granice sfery możliwości działania uprawnionego, w ramach których może podejmować wszelkie działania. Złożone jest z jednego lub więcej uprawnień, powiązanych ze sobą funkcjonalnie i stanowiących element danego typu stosunku prawnego. Prawo podmiotowe jest pojęciem nadrzędnym w stosunku do uprawnienia. Mogą to być prawa majątkowe i niemajątkowe. Do pierwszych m.in. należą: prawo własności, użytkowanie wieczyste, pożyczka, kontrakcja, prawo do alimentacji, a do drugich – przede wszystkim prawa osobiste osób fizycznych, np. prawo do zdrowia, życia, wolności, nazwiska (art. 23 k.c.), prawa osobiste twórcy, władza rodzicielska w zakresie sprawowania pieczy nad małoletnim.

Dla ustalenia, czy doszło do naruszenia praw, istotne znacznie ma wybór kryteriów oceny. Na tle *gravamen* przyjmowano przeświadczenie skarżącego o naruszenie jego praw (aspekt subiektywny) oraz rzeczywistą uciążliwość orzeczenia (aspekt obiektywny)⁴⁶. W aspekcie subiektywnym istotne znaczenie ma przekonanie skarżącego, a punkt oceny stanowi jego zapamiętywanie, w obiektywnym zaś obiektywna ocena naruszenia prawa⁴⁷. Stanowisko obiektywistyczne opiera się na niezależnych od skarżącego i wymiernych kryteriach, lecz – na co zwraca się uwagę w literaturze – nie sposób nie uwzględnić stanowiska odwołującego się⁴⁸. W związku z tym trafnie przyjmuje się w doktrynie, że *gravamen* istnieje wtedy, gdy istnieje subiektywne, a zarazem uzasadnione przekonanie skarżącego co do naruszenia jego praw⁴⁹. Decyduje więc kryterium subiektywno-obiektywne (mieszane).

mentarz, LEX, t. II, Warszawa 2013, s. 39; K. T. Boratyńska, (w:) K. T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2012, s. 908.

⁴⁵ J. Gajda, Z. Gawlik, Podstawy prawa cywilnego. Część ogólna, Warszawa 2003, s. 33.

⁴⁶ Z. Doda, Zażalenie..., s. 126–127; M. Płachta, *Gravamen...*, s. 89.

⁴⁷ S. Śliwiński, Proces karany przed sądem powszechnym. Zasady ogólne, Warszawa 1948, s. 103; M. Syta, *Gravamen...*, s. 40.

⁴⁸ M. Płachta, *Gravamen...*, s. 97.

⁴⁹ T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego..., s. 898; S. Waltoś, Proces karny. Zarys systemu, Warszawa 2008, s. 545; W. Grzeszczyk, Praktyczne aspekty *gravamen...*, s. 6; tenże, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa, s. 517; M. Sy-

Nietrafny jest zatem pogląd Sądu Najwyższego, że „Dokonanie oceny, czy podmiot będący autorem zażalenia ma interes prawny w zaskarżeniu orzeczenia, wymaga uwzględnienia kryteriów obiektywnych, a nie subiektywnych”⁵⁰.

Z ustaleniem, czy doszło do naruszenia praw, wiąże się też kwestia, czy ocen w tym zakresie należy dokonywać w fazie badania dopuszczalności zaskarżenia, czy też w fazie badania jego zasadności, a więc w wyniku kontroli merytorycznej zaskarżonej decyzji⁵¹. W doktrynie co do tego wystąpiła rozbieżność poglądów.

Uważa się, że:

- ocena, czy zostały naruszone prawa, zawsze należy do instancji odwoławczej, gdyż ustalenie istnienia lub nieistnienia *gravamen* wymaga wglądu co najmniej do części akt i chociażby wstępnej kontroli merytorycznej⁵²;
- z istoty kontroli odwoławczej wynika, że uczestnik procesu może żądać kontroli podlegającej zaskarżeniu decyzji w kierunku korzystnym dla siebie. Prawo zaś zaskarżania decyzji oznacza uprawnienie odwołującego się do podważania dotyczących go orzeczeń, które uważa za wadliwe, bez względu na to, czy takie są rzeczywiście⁵³;
- wniesienie środka odwoławczego uzasadnia domniemanie, że zaskarżona decyzja może stanowić dla odwołującego uciążliwość, która uzasadnia uruchomienie kontroli odwoławczej także wtedy, gdy w ramach kontroli warunków formalnych nie można stwierdzić, że decyzja nie może naruszać praw skarżącego⁵⁴. Subiektywne przeświadczenie skarżącego otwiera drogę do wdrożenia kontroli odwoławczej tylko wtedy, gdy konkretna decyzja może naruszać jego prawa⁵⁵.

To ostatnie stanowisko jest słuszne, gdyż uwzględnia uzasadniony interes skarżącego, a jednocześnie zapobiega nadawaniu biegu zażaleniom wniesionym przez nieuprawniony podmiot. Organ prowadzący postępowanie

ta, *Gravamen...*, s. 38; Z. Z. Muras, *Postępowanie odwoławcze w procesie karnym*. Artykuły 425–467 k.p.k. Komentarz, Warszawa 2004, s. 31; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgrzyzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, Warszawa 2007, s. 599; J. Grajewski, S. Steinborn, (w:) J. Grajewski, L. K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks...*, s. 38.

⁵⁰ Postanowienie SN z dnia 26 sierpnia 2010 r., sygn. I KZP 13/10, OSNKW 2010, nr 9, poz. 79, z glosą aprobowaną C. Kąkole, LEX/el. 2011 i takimiż uwagami R. A. Stefańskiego, *Przegląd uchwał Izby Karnej oraz Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2010 r.*, WPP 2011, nr 2, s. 80.

⁵¹ W. Grzeszczyk, *Praktyczne aspekty gravamen...*, s. 6.

⁵² M. Płachta, *Gravamen w procesie karnym*, NP. 1979, nr 3, s. 101.

⁵³ Z. Doda, *Zażalenie w procesie karnym*, Warszawa 1985, s. 131.

⁵⁴ Z. Doda, A. Gabelle, *Kontrola odwoławcza w procesie karnym* Warszawa 1997, s. 68.

⁵⁵ Z. Doda, *Zażalenie...*, s. 137; Z. Z. Muras, *Postępowanie odwoławcze...*, s. 31–32.

przed nadaniem biegu środkowi odwoławczemu w każdym wypadku musi ocenić, czy mogły zostać naruszone prawa osoby zawiadamiającej.

W art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k. chodzi o naruszenie praw, a więc nie wystarczy tylko ich zagrożenie. Naruszenie w znaczeniu językowym oznacza „zabranie trochę z jakiejś całości (...), uszkodzenie, zepsucie czegoś, zakłócenie jakiegoś porządku”⁵⁶. W kontekście takiego rozumienia tego słowa naruszeniem praw nie tylko jest pozbawienie jakiegokolwiek prawa, ale także odebranie z zakresu konkretnego prawa określonego uprawnienia lub uprawnień. Naruszenie praw oznacza wywołanie niekorzystnych następstw w sferze praw i obowiązków zawiadamiającego o przestępstwie. Oznacza to także, że nie wystarczy samo ich zagrożenie, realne, czy też potencjalne.

Przepis nie precyzuje, czy ma dojść do bezpośredniego ich naruszenia, czy pośredniego. Na tle *gravamen* prezentowany jest pogląd, że naruszenie praw musi być bezpośrednio⁵⁷. Nieposłużenie się w art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k. słowem „bezpośrednio” oznacza, że naruszenie praw nie musi wynikać bezpośrednio z przestępstwa. Odmienna interpretacja jest niemożliwa w kontekście innych uregulowań kodeksu postępowania karnego, w których występuje takie dookreślenie. Przykładowo: w art. 49 § 1 k.p.k. mowa jest o bezpośrednim naruszeniu lub zagrożeniu dobra prawnego, a w art. 62 k.p.k. o roszczeniach majątkowych wynikających bezpośrednio z przestępstwa. Skoro w art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k. nie ma takiego dookreślenia, oznacza to, że ustawodawca nie wymaga, by doszło do bezpośredniego naruszenia praw.

III. Podmioty uprawnione do zaskarżenia postanowienia o umorzeniu śledztwa lub dochodzenia

Dotychczas zażalenie na postanowienie o umorzeniu śledztwa lub dochodzenia przysługiwało tylko stronom, a więc pokrzywdzonemu i podejrzanemu (art. 306 § 1 k.p.k. sprzed nowelizacji). W wyniku nowelizacji omawianą ustawą tego przepisu znacznie rozszerzono krąg tych podmiotów. Na postanowienie o umorzeniu śledztwa, poza stronami – zgodnie z art. 303 § 1a k.p.k. – przysługuje zażalenie:

- 1) instytucji państwowej lub samorządowej, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie,

⁵⁶ Praktyczny słownik..., pod red. H. Zgórkowej, t. 23, Poznań 1999, s. 12.

⁵⁷ S. Steinborn, (w:) J. Grajewski, L. K. Paprzycki, S. Steinborn, Kodeks..., s. 39; K. T. Boratyńska, (w:) K. T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, Kodeks..., s. 908; postanowienie SN z dnia 15 grudnia 2010 r., sygn. IV KZ 72/10, Prok. i Pr. 2011, dodatek „Orzecznictwo”, nr 4, poz. 11.

- 2) osobie, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie określonym w art. 228–231, art. 233, art. 235, art. 236, art. 245, art. 270–277, art. 278–294 lub w art. 296–306 k. k., jeżeli postępowanie karne wszczęto w wyniku jej zawiadomienia, a wskutek tego przestępstwa doszło do naruszenia jej praw.

1. Instytucja państwowa lub samorządowa, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie

Ustawa ogranicza to uprawnienie: 1) do instytucji państwowej i samorządowej, pomijając w porównaniu z katalogiem podmiotów, którym przysługuje zażalenie na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego, instytucję społeczną; 2) do tej, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, z tym, że nie wymaga, by w wyniku tego przestępstwa doszło do naruszenia jej praw.

Instytucją (z łac. *institutio*) jest „wyodrębniona placówka o charakterze publicznym, działająca w jakiejś dziedzinie, zajmująca się określonym zakresem spraw”⁵⁸.

1.1. Instytucja państwowa

Instytucją państwową jest zespół urzędów materialnych i organizacyjnych, których zadaniem jest zaspakajanie potrzeb jednostkowych lub grupowych oraz zapewnienie sprawnego funkcjonowania zbiorowości jako całości, a wchodzące w ich skład osoby uprawnione są do wykonywania czynności określonych publicznie i bezosobowo. Są to urzędy lub inne struktury państwowe wykonujące zadania publiczne⁵⁹. Jest nią każda państwowa jednostka organizacyjna. Do nich zalicza się:

- organy władzy państwowej: Sejm, Senat, Prezydenta RP i obsługujące je urzędy (Kancelarię Sejmu, Kancelarię Senatu, Kancelarię Prezydenta RP);
- naczelne organy administracji rządowej, powoływane przez Sejm lub Prezydenta RP obejmujące właściwością terytorium całego państwa: Prezesa Rady Ministrów oraz ministrów i szefów komitetów wchodzących w skład Rady Ministrów, a także obsługujące je urzędy (Kancelarię Prezesa Rady Ministrów, ministerstwa);
- urzędy centralne, organy niebędące organami naczelnymi, podległe Prezesowi Rady Ministrów, Radzie Ministrów lub poszczególnym ministrom, tj. Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, Prezesa Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Prezesa Urzędu do Spraw Repatriacji, Prezesa Urzędu Transportu Kolejowego, Prezesa Głównego Urzędu Miar, Preze-

⁵⁸ Praktyczny słownik..., pod red. H. Zgórkowej, t. 14, Poznań 1998, s. 288.

⁵⁹ R. A. Stefański, Prawo karne. Część szczególna, Warszawa 2009, s. 349.

- sa Urzędu Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych, Komisję Papierów Wartościowych i Giełd, Generalnego Dyrektora Dróg Krajowych i Autostrad, Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Szefa Służby Cywilnej, Szefa Obrony Cywilnej Kraju, Komendanta Głównego Policji, Komendanta Głównego Straży Granicznej, Komendanta Głównego Straży Pożarnej, Prezesa Wyższego Urzędu Górniczego i obsługujące ich urzędy;
- centralne organy inspekcji specjalnych, np. Państwową Inspekcję Pracy, Inspekcję Handlową, Państwową Inspekcję Sanitarną, Inspekcję Ochrony Środowiska, Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Inspekcję Weterynaryjną, Inspekcję Farmaceutyczną, Inspekcję Transportu Drogowego oraz instytucje dozorów (Inspektorat Dozoru Jądrowego, Urząd Dozoru Technicznego);
 - niektóre agencje, m.in. Państwową Agencję Atomistyki, Agencję Rynku Rolnego, Agencję Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa, Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, mające status państwowych osób prawnych lub państwowych jednostek organizacyjnych⁶⁰;
 - formacje uzbrojone i niektóre umundurowane, powoływane przez ustawy i podległe poszczególnym ministrom, np. Komendę Główną Policji, Biuro Ochrony Rządu, Żandarmerię Wojskową, Służbę Więzienną,
 - terenowe organy administracji rządowej na obszarze województwa i obsługujące je urzędy: wojewodę i urząd wojewódzki, zespolone służby, inspekcje i straże (Komendanta Wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej, Komendanta Wojewódzkiego Policji, Kuratora Oświaty, Wojewódzkiego Inspektora Farmaceutycznego, Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Wojewódzkiego Inspektora Nadzoru Budowlanego, Wojewódzkiego Inspektora Geodezji i Kartografii, Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska, Wojewódzkiego Inspektora Inspekcji Handlowej, Wojewódzkiego Inspektora Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Wojewódzkiego Lekarza Weterynarii), organy administracji niezespolonej, podlegające bezpośrednio zwierzchnictwu ministrów lub centralnych organów administracji rządowej (dowódców okręgów wojskowych, szefów wojewódzkich sztabów wojskowych, wojskowego komendanta uzupełnień, dyrektorów izb skarbowych, naczelników urzędów skarbowych, dyrektorów urzędów kontroli skarbowej, dyrektorów okręgowych urzędów górniczych i specjalistycznych urzędów górniczych, dyrektorów okręgowych urzędów miar i naczelników obwodowych urzędów miar, dyrektorów okręgowych urzędów probierczych i naczelników obwodowych urzędów probierczych, dyrektorów regionalnych

⁶⁰ J. Jagielski, (w:) M. Wierzbowski, Z. Cieślak, J. Jagielski, J. Lang, M. Szubiakowski, A. Wiktorowska, *Prawo administracyjne*, Warszawa 2003, s. 188.

- zarządów gospodarki wodnej, dyrektorów izb celnych i naczelników urzędów celnych, dyrektorów urzędów morskich, dyrektorów urzędów statystycznych, dyrektorów urzędów żeglugi śródlądowej, komendantów oddziałów Straży Granicznej, komendantów placówek i dywizjonów Straży Granicznej, okręgowych inspektorów rybołówstwa morskiego, państwowych inspektorów sanitarnych, powiatowych oraz granicznych lekarzy weterynarii, wojewódzkich inspektorów transportu drogowego),
- państwowe jednostki niewchodzące w skład administracji rządowej. np. Krajową Radę Radiofonii i Telewizji, Narodowy Bank Polski, prokuraturę, regionalne izby obrachunkowe⁶¹.

1.2. Instytucja samorządowa

Instytucjami samorządowymi są nie tylko instytucje samorządu terytorialnego, ale także samorządu zawodowego i gospodarczego.

1.2.1. Instytucja samorządu terytorialnego

Instytucjami samorządowymi są instytucje samorządu terytorialnego, który tworzą wspólnoty mieszkańców zamieszkujących określone jednostki podziału terytorialnego państwa. Są to:

- rada gminy i urząd gminy, wójt (burmistrz, prezydent) (art. 11a ust. 1, art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym⁶²);
- rada powiatu i zarząd powiatu, starostwo powiatowe oraz powiatowy urząd pracy, jednostki organizacyjne stanowiące aparat pomocniczy kierowników powiatowych służb, inspekcji i straży (art. 8 ust. 1 i art. 33b ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym⁶³);
- sejmik i zarząd województwa, marszałek województwa i urząd marszałkowski (art. 15, art. 45 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa⁶⁴).

1.2.2. Instytucja samorządu zawodowego

Instytucjami samorządu zawodowego są:

- Naczelna Rada Adwokacka i okręgowe rady adwokackie (art. 1 ust. 2, art. 9 ust. 1 i art. 39 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze⁶⁵);
- Krajowa Izba Radców Prawnych i okręgowe izby radców prawnych (art. 5 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych⁶⁶);

⁶¹ B. J. Stefańska, (w:) Kodeks karny. Komentarz, pod red. R. A. Stefańskiego, Legalis 2013, tezy 20–22 do art. 230.

⁶² Dz. U. z 2013 r., poz. 594 ze zm.

⁶³ Dz. U. z 2013 r., poz. 595 ze zm.

⁶⁴ Dz. U. z 2013 r., poz. 596 ze zm.

⁶⁵ Dz. U. z 2009 r., Nr 146, poz. 1188 ze zm.

- Krajowa Rada Notarialna i izby notarialne (art. 26 § 1 i 2 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie⁶⁷);
- Krajowa Rada Komornicza i izby komornicze (art. 79 ust. 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji⁶⁸);
- Naczelna Izba Lekarska i okręgowe izby lekarskie oraz Wojskowa Izba Lekarska (art. 2 ust. 1, 4 i 5 ustawy z dnia 2 grudnia 2009 r. o izbach lekarskich⁶⁹);
- Krajowa Izba Lekarsko-Weterynaryjna i okręgowe izby lekarsko-weterynaryjne (art. 8 ust. 1–3 ustawy z dnia 21 grudnia 1990 r. o zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko-weterynaryjnych⁷⁰);
- Naczelna Izba Pielęgniarek i Położnych oraz okręgowe izby pielęgniarek i położnych, (art. 1, art. 2 ust. 1 pkt. 1 i 2 ustawy dnia 1 lipca 2011 r. o samorządzie pielęgniarek i położnych⁷¹);
- Naczelna Izba Aptekarska i okręgowe izby aptekarskie (art. 1 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 19 kwietnia 1991 r. o izbach aptekarskich⁷²);
- Krajowa Izba Biegłych Rewidentów (art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym⁷³).

1.2.3. Instytucja samorządu gospodarczego

Samorząd gospodarczy reprezentuje środowiska przedsiębiorców i poprzez działania na rzecz przedsiębiorczości wspiera rozwój gospodarczy kraju. Podstawowymi organizacjami samorządu gospodarczego, reprezentującymi interesy zrzeszonych w nich podmiotów w zakresie działalności wytwórczej, handlowej, budowlanej lub usługowej, są izby gospodarcze.

Chodzi o instytucje:

- 1) instytucje samorządu gospodarczego rzemiosła:
 - a) cechy – organizacje zrzeszające rzemieślników według kryterium terytorialnego lub według rodzaju działalności gospodarczej,
 - b) izby rzemieślnicze – organizacje zrzeszające cechy, spółdzielnie rzemieślnicze, rzemieślników niezależnych do cechów, a także inne jednostki organizacyjne, jeżeli ich celem jest wspieranie rozwoju gospodarczego rzemiosła,

⁶⁶ Dz. U. z 2010 r., Nr 10, poz. 65 ze zm.

⁶⁷ Dz. U. z 2008 r., Nr 189, poz. 1158 ze zm.

⁶⁸ Dz. U. z 2011 r., Nr 231, poz. 1376 ze zm.

⁶⁹ Dz. U. Nr 219, poz. 1708 ze zm.

⁷⁰ Dz. U. z 2009 r., Nr 93, poz. 767 ze zm.

⁷¹ Dz. U. Nr 174, poz. 1038 ze zm.

⁷² Dz. U. z 2008 r., Nr 136, poz. 856 ze zm.

⁷³ Dz. U. Nr 77, poz. 649 ze zm.

- c) Związek Rzemiosła Polskiego, w którym mogą się zrzeszać izby rzemieślnicze, a także cechy o zasięgu ogólnopolskim (art. 7 ust. 3 ustawy z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle⁷⁴);
- 2) izby gospodarcze, będące organizacjami samorządu gospodarczego, reprezentujące interesy gospodarcze zrzeszonych w niej podmiotów w zakresie ich działalności wytwórczej, handlowej, budowlanej lub usługowej, w szczególności wobec organów państwowych (art. 2 ustawy z dnia 30 maja 1989 r. o izbach gospodarczych⁷⁵). Chodzi o działające w każdym województwie Izby Przemysłowo-Handlowe, np. Pomorską, Wielkopolską, Mazowiecką, izby branżowe, reprezentujące interesy gospodarcze podmiotów działających w sferze danego przemysłu na terenie całego kraju, izby bilateralne mające za zadanie ułatwiać kontakty gospodarcze pomiędzy polskimi przedsiębiorstwami a przedsiębiorstwami z drugiego kraju;
- 3) organizacje samorządu osób – przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą w zakresie handlu, gastronomii i usług, transportu lub innych rodzajów działalności, tj. zrzeszenia handlu i usług, zrzeszenia transportu oraz inne organizacje przedsiębiorstw (art. 1 i art. 2 ustawy z dnia 30 maja 1989 r. o samorządzie zawodowym niektórych przedsiębiorców⁷⁶),
- 4) związki pracodawców, zrzeszające pracodawców oraz federacje i konfederacje tych związków (art. 1 i art. 2 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o organizacjach pracodawców⁷⁷).
- 5) izby rolnicze (art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych⁷⁸).

2. Złożenie zawiadomienia o przestępstwie

Warunek złożenia zawiadomienia jest tożsamy z tym, jaki jest wymagany od osoby, która jest uprawniona do złożenia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego i rozważania wyżej przedstawione są aktualne i w tym zakresie.

3. Osoba, która złożyła zawiadomienie o określonym przestępstwie

Projekt nowelizacji przyznawał prawo zaskarżenia postanowienia o umorzeniu śledztwa lub dochodzenia osobie zawiadamiającej o popełnieniu

⁷⁴ Dz. U. z 2002 r., Nr 112, poz. 979 ze zm.

⁷⁵ Dz. U. z 2009 r., Nr 84, poz. 710 ze zm.

⁷⁶ Dz. U. Nr 35, poz. 194 ze zm.

⁷⁷ Dz. U. Nr 55, poz. 235 ze zm.

⁷⁸ Dz. U. z 2002 r., Nr 101, poz. 927 ze zm.

przestępstwa, której prawa zostały naruszone⁷⁹. W wyniku krytycznych uwag, w toku prac legislacyjnych znacznie zawężono to uprawnienie.

Osobie, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, przysługuje zażalenie na postanowienie o umorzeniu śledztwa lub dochodzenia tylko wówczas, gdy:

- 1) zawiadomienie dotyczyło przestępstwa taksatywnie wymienionego w art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k.,
- 2) postępowanie karne zostało wszczęte w wyniku jej zawiadomienia,
- 3) wskutek tego przestępstwa doszło do naruszenia jej praw.

3.1. Przestępstwa objęte zawiadomieniem o przestępstwie

Zarówno projekt noweli, jak i ustawa z dnia z dnia 8 lutego 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, przekazana do Senatu RP, nie zawężyła możliwości wniesienia zażalenia do ściśle określonych przestępstw. Ustawa ta prawo to przyznawała osobie, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, jeżeli w wyniku jej zawiadomienia wszczęto postępowanie karne, a wskutek tego przestępstwa doszło do naruszenia jej praw. Wprawdzie w uzasadnieniu noweli wskazywano, że faktyczny oportunizm organów ścigania jest najbardziej dotkliwym problemem w przypadku tzw. przestępstw bez ofiar, lecz dopuszczano możliwość wniesienia zażalenia w sprawach o każde przestępstwo. Korekturę tego rozwiązania zaproponował Senat, określając katalog przestępstw, który jest zawarty w art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k. Jednak objęte są nim także przestępstwa, w których występuje pokrzywdzony.

Senat – jak czytamy w uzasadnieniu uchwały Senatu – zaproponował, aby prawo złożenia zażalenia na postanowienie o umorzeniu śledztwa przysługiwało wyłącznie w sprawach o przestępstwa wymienione w katalogu, który został określony w treści przepisu art. 306 § 1a. Wskazany przez Senat katalog przestępstw zawiera przede wszystkim takie czyny karalne, których przedmiot ochrony jest abstrakcyjny, takie w przypadku których często trudno wskazać bezpośrednio pokrzywdzonego. Ma to służyć, zdaniem Senatu, ochronie dóbr chronionych prawem, a zarazem uniknięciu sporów pomiędzy bezpośrednio pokrzywdzonym a osobą składającą zawiadomienie o przestępstwie tylko pośrednio pokrzywdzoną danym przestępstwem⁸⁰.

Chodzi o przestępstwa: łapownictwa biernego (art. 228 k.k.), łapownictwa czynnego (art. 229 k.k.), płatnej protekcji biernej (art. 230 k.k.), płatnej protekcji czynnej (art. 230a k.k.), nadużycia władzy (art. 231 k.k.), fałszywych zeznań (art. 233), tworzenia fałszywych dowodów (art. 235 k.k.), zatajenia

⁷⁹ Art. 1 pkt 2 projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (druk sejmowy nr 604), <http://orka.sejm.gov.pl>.

⁸⁰ Uzasadnienie uchwały Senatu z dnia 7 marca 2013 r. w sprawie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (druk senatu nr 1167), <http://orka.sejm.gov.pl>.

dowodów niewinności (art. 236 k.k.), używania przemocy lub groźby wobec uczestnika postępowania (art. 245 k.k.), fałszowania dokumentów (art. 270 k.k.), poświadczenia nieprawdy (art. 271 k.k.), wyłudzenia poświadczenia nieprawdy (art. 272 k.k.), posługiwania się dokumentem poświadczającym nieprawdę (art. 273 k.k.), zbycia dokumentu stwierdzającego tożsamość (art. 274 k.k.), posługiwania się dokumentem stwierdzającym tożsamość innej osoby (art. 275 k.k.), zniszczenia dokumentu (art. 276 k.k.), niszczenia lub uszkodzenia znaków granicznych (art. 277 k.k.), kradzieży (art. 278 k.k.), kradzieży z włamaniem (art. 279 k.k.), rozboju (art. 280 k.k.), kradzieży rozbójniczej (art. 281 k.k.), wymuszenia rozbójniczego (art. 282 k.k.), przywłaszczenia (art. 284 k.k.), kradzieży impulsów telefonicznych (art. 285 k.k.), oszustwa (art. 286 k.k.), oszustwa komputerowego (art. 287 k.k.), niszczenia lub uszkodzenia mienia (art. 288 k.k.), zaboru pojazdu mechanicznego w celu krótkotrwałego użycia (art. 289 k.k.), wyrębu drzewa w lesie (art. 290 k.k.), umyślnego paserstwa (art. 291 k.k.), nieumyślnego paserstwa (art. 292 k.p.k.), paserstwa programu komputerowego (art. 293 k.k.), nadużycia zaufania w obrocie gospodarczym (art. 296 k.k.), korupcji gospodarczej (art. 296a k.k.), oszustwa kredytowego (art. 297 k.k.), oszustwa ubezpieczeniowego (art. 298 k.k.), prania pieniędzy (art. 299 k.k.), udaremnienia lub uszczuplenia lub zaspokojenia wierzyciela (art. 300 k.k.), pozornego bankructwa (art. 301 k.k.), faworyzowania wierzycieli (art. 302 k.k.), nierzetelnej dokumentacji (art. 303 k.k.), lichwy (art. 304 k.k.), udaremnienia przetargu publicznego (art. 305 k.k.) lub fałszowania znaków identyfikacyjnych (art. 306 k.k.).

3.2. Wszczęcie postępowania w wyniku zawiadomienia o przestępstwie

Kodeks postępowania karnego uzależnia wniesienie zażalenia od wszczęcia śledztwa lub dochodzenia *verba legis* „w wyniku jej zawiadomienia.” Brak tego warunku jako istotne niedopatrzenie był podnoszony w toku prac legislacyjnych. W stanowisku Rządu podkreślano, że „projekt nie wymaga, aby zawiadomienie o przestępstwie złożone przez tę właśnie osobę zainicjowało postępowanie karne. Tymczasem może się zdarzyć, że postępowanie karne zostanie zainicjowane przez kogoś innego, np. organ procesowy, instytucję lub pokrzywdzonego, zaś zawiadomienie o przestępstwie, złożone przez osobę niebędącą pokrzywdzonym, wpłynie do akt później⁸¹. Warunek ten oznacza, że podstawą wszczęcia śledztwa lub dochodzenia ma być zawiadomienie tej osoby. Zostaje spełniony także wówczas, gdy na podstawie tego doniesienia podjęto czynności sprawdzające, które w konsekwencji doprowadziły do powstania uzasadnionego podejrzenia popełnienia

⁸¹ Stanowisko Rządu do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (druk sejmowy nr 604), s. 8, <http://orka.sejm.gov.pl>.

przestępstwa, a w konsekwencji do wszczęcia postępowania przygotowawczego.

Wprawdzie w art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k. jest mowa o wszczęciu postępowania karnego, lecz ze względu, że chodzi o postanowienie o umorzeniu śledztwa lub dochodzenia, jest oczywiste, że termin ten dotyczy wszczęcia śledztwa lub dochodzenia.

3.3. Naruszenie praw składającego zawiadomienie o przestępstwie wskutek przestępstwa

Ustawa – tak samo jak w wypadku zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego – wymaga, by w wyniku przestępstwa, o którym informował składający zawiadomienie o przestępstwie, doszło do naruszenia jego praw. Podkreślenie w art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k., że naruszenie jego praw ma wynikać z „tego przestępstwa”, wprost wskazuje wymóg istnienia związku między przestępstwem określonym w zawiadomieniu o przestępstwie a naruszeniem praw. Brak dookreślenia, że naruszenie praw ma wynikać bezpośrednio z przestępstwa, przemawia za interpretacją, że dla spełnienia tego warunku wystarczające jest nawet pośrednie ich naruszenie.

IV. Wnioski

Ustawą z dnia 22 marca 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego poszerzono krąg podmiotów uprawnionych do wniesienia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego. Uprawnienie do zaskarżania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego zostało przyznane osobie, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, jeżeli wskutek przestępstwa doszło do naruszenia jej praw (art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k.), a do zaskarżenia postanowienia o umorzeniu dochodzenia lub śledztwa – instytucji państwowej lub samorządowej, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie (art. 306 § 1a pkt 2 k.p.k.) oraz osobie, która złożyła zawiadomienie o enumeratywnie wymienione przestępstwo, jeżeli postępowanie karne wszczęto w wyniku jej zawiadomienia, a wskutek tego przestępstwa doszło do naruszenia jej praw (art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k.).

Uprawnienie te przysługuje osobom, które złożyły zawiadomienie o przestępstwie ściganym z oskarżenia publicznego. Nieistotna jest forma, w jakiej zostało złożone zawiadomienie; może to być zawiadomienie pisemne lub ustne do protokołu. Za zawiadomienie o przestępstwie nie może być uznane pismo anonimowe o przestępstwie, gdyż z art. 307 § 1 i 3 k.p.k. wynika, że chodzi o informujące o popełnieniu przestępstwa, pochodzące od znanego autora.

Naruszenie praw, o których mowa w art. 306 § 1 pkt 3 i § 1a pkt 3 k.p.k., odnosi się do całokształtu funkcjonowania w życiu społecznym podmiotu odwołującego się. Chodzi o naruszenie prawa w znaczeniu podmiotowym. Oceny ich naruszenia dokonuje się na podstawie kryterium subiektywno-obiektywnym.

Instytucji państwowej lub samorządowej przysługuje zażalenie na postanowienie o umorzeniu śledztwa lub dochodzenia, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie. Instytucją samorządową jest nie tylko instytucja samorządu terytorialnego, ale także samorządu zawodowego i gospodarczego.

Osobie, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie – inaczej niż w wypadku postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego – przysługuje zażalenie na postanowienie o umorzeniu śledztwa lub dochodzenia tylko wówczas, gdy zawiadomienie dotyczyło jednego z przestępstw wymienionych w art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k., postępowanie karne zostało wszczęte w wyniku jej zawiadomienia i wskutek tego przestępstwa doszło do naruszenia jej praw. Okoliczności te muszą wystąpić kumulatywnie. Katalog przestępstw obejmuje nie tylko także tzw. przestępstw bez ofiar, ale także te, w których występuje pokrzywdzony.

Entities authorised under new regulations to appeal against decisions to discontinue criminal prosecution

Abstract

This paper addresses new regulations on entities authorised to appeal a decision to refuse to initiate, or to discontinue pre-trial proceedings, provided for in the Code of Criminal Procedure Amendment Act of 22 March 2013. Discussed are new entities authorised thereunder, namely a person who filed a crime report if such crime caused violation of such person's rights (Article 306, § 1, item 2 of the Code of Criminal Procedure), a state or self-government institution which filed a crime report (Article 306, § 1a, item 2 of the Code of Criminal Procedure), and a person who filed a exhaustively listed crime report if criminal proceedings have been initiated on such person's report and the crime violated such person's rights (Article 306, § 1a, item 3 of the Code of Criminal Procedure). Also, examined and construed are conditions to be met by entities to be entitled to appeal.